

sestavili zastopniki obeh strank na Dunaju pod pritiskom vlade. Nam je znano, da imajo takšni kompromisi svojo slabo in svojo dobro stran, zato nečemo presojati volilnega reda vsestransko; pač pa je naša dolžnost, da si ga ogledamo, kakšen vpliv bo imel glede razvoja šolstva. Nadejamo se, da je našim bralcem znan potrjeni volilni red že iz drugih časnikov; da ne tratimo časa in prostora, ne bomo tega ponavljali. Opozorjamo samo na današnji politički pregled.

Poudarjamo pa, da mora biti navzočih 32 poslancev pri vsakem zasedanju, kadar se bo preudarjalo o novih šolskih stroških, in ker bodo imeli Italijani 25 poslancev in Slovani 19, je očitno, da se ne morejo majorizirati eden drugega, četudi bi vlada prignala vse tri škofo v zbornico. Zgodovinsko bo znamenito prvo zasedanje novega deželnega zbora, v katerem se bo preudarjalo o šolskih potrebščinah. Kolikor je nam znano, se vzdržuje za Italijane v Istri na deželne stroške 198 ljudskošolskih učiteljskih oseb, kmetijski zavod v Poreču, ženski licej v Pulju in realni gimnazij v Pazinu. Vzemimo v poštev, da je v Istri $\frac{1}{3}$ italijanskega prebivalstva in $\frac{2}{3}$ slovanskega in pokaže se nam, da bi dežela morala vzdrževati za Slovane v Istri 396 ljudskošolskih učnih oseb, 2 kmetijska zavoda, 2 liceja in 2 realna gimnazija. Koliko od tega nam bodo pridobili naši novi deželni poslanci, bo odvisno od prvega zasedanja, ker v tem lahko porečejo: „Ako ne dovolite vi nam, gremo proč in tako si ne morete dovoliti tudi sami sebi“. Ako pa zamudijo ta čas, je zamujeno za vedno, ker, kar je enkrat dovoljeno, je dovoljeno za vedno. Zaradi novega deželnega reda se ne da več odvzeti, kar je enkrat dovoljeno, razen če glasuje za odvzete 32 poslancev, a teh nima nobena stranka. Iz tega stališča smo na boljsem, ako bodo novi deželni poslanci edini in previdni.

Sedaj si ogledimo novi deželni red še od druge strani! Po istrskem deželnem zakonu z dne 27. julija 1875 imenuje deželni odbor po tri ude v vsak okrajni šolski svet in tri ude v deželni šolski svet. Tudi po novem volilnem redu bodo imeli Italijani večino v deželnem odboru, zaradi tega bodo vsi po deželnem odboru v šolske korporacije imenovani udje Italijani kakor dosedaj, in slovansko učiteljstvo in šolstvo bo od teh korporacij stiskano in preganjano kakor dosedaj. Ako bi se hotelo to premeniti, bo potrebna navzočnost 32 poslancev, ki jih mi nikdar ne dobimo po tem novem volilnem redu. Upoštevajmo še dejstvo, da deželni odbor imenuje izmed svojih udov tri v dež. šolski svet; upoštevajmo še dejstvo, da ni vlada še nikdar predlagala v najvišje imenovanje ljudskošolskega učitelja, akotudi to določa gori navedeni zakon; upoštevajmo, da ima pri definitivnem imenovanju ljudskošolskega učiteljstva predlagalno pravico deželni odbor; upoštevajmo, da je pri deželnem šolskem svetu v Trstu takšen referent, ki slovansčine ne ume ali je noče umeti: nam je koj razvidno, da bosta deželni odbor in deželni šolski svet tudi nadalje pometala s slovanskim ljudskošolskim učiteljstvom, kakor sta dosedaj. Zaradi tega se nikakor ne čudimo, da sta Špinčič in Mandić kot bivša profesorja in Špinčič kot bivši večletni okrajni ljudskošolski nadzornik glasovala proti temu kompromisnemu deželnemu redu; zakaj oba čutita, da bo narod vedno lahko italijanska manjšina izrabljala in zatirala, dokler ni izobražen, dokler nima narod potrebnih šol.

iz 650 mož garde in 7000 pehote, ki se pa izpopolnjujejo iz prisilnega novačenja in iz dobrotoljcev. Kakor vse srednjeameriške republike ima tudi Haiti mnogo generalov, ki se potezajo za predsedniški stol republike.

Dolgih rek dežela nima. Kovin se nabaja mnogo. Zlasti je bila dežela, ko jo je odkril Kristof Kolumb, bogata na zlato. Nahaja se tudi srebro, baker, platina, železo, cin, antimon, žveplo, kamena sol, jaspis, marmor in petrolej.

Podnebje je tropično vroče in vlažno. Na gorah, katerih nekatere so visoke do 3000 metrov, vlada pa večna pomlad.

Zime in poletja v našem smislu tamkaj ni; namesto tega sta dve dobi, dobi suše in dve deževja, ki se pa pojavljajo na otoku v različnih dobah in trajajo tudi različno. Potresi in velikanski tropični orkani so precej pogosti kakor na drugih Antilih.

Domačih večjih sesalcev ni skoraj nič,

Odlomek iz avstrijske enakopravnosti v državnem proračunu.

I.

△ Državni poslanec prof. dr. Fr. Drtina je dne 20. decembra 1907. v svojem znamenitem govoru v državnem proračunu izrekel tudi sledeče: V l. 1908. se namerava ustanoviti 13 novih gimnazij, in sicer 6 nemških v Ljubljani, Aschu, Tešnu, Schönbergu, Moravskem Novem mestu in Freudenthalu, 5 poljskih v Myslenicah, Zolkiewu, Levoru, Novem Saczu in Tarnopolu, a v tem preliminaru se nahaja tudi znesek, da hoče država prevzeti edino češko gimnazijo v Gayi na Moravskem v svojo skrb, akoravno bi bila ustanovitev ene češke gimnazije v Pardubicah neobhodno potrebna. Za Nemce vse, za Slovane nič.

Nanovo se ustanove štiri realke, in sicer dve nemški in dve češki, akoravno bi bile češke realke prav potrebne v Humpolcu ali Chotebohu, oziroma v češki Tribavi.

Država ustanovi v tem letu 16 novih srednjih šol, od teh jih dobe Čehi le tri, a Nemci osem, in sicer samo v čeških deželah 5, seveda Čehi nobene, akoravno dokazujejo števila čeških učencev, da bi morali mi Čehi dobiti šest novih gimnazij in najmanj šestnajst novih realk.

Razmere češke gimnazije v Pragi v Žitni ulici so naravnost klasične. Ta zavod je bil istočasno ustanovljen kakor nemška gimnazija v Štefanovi ulici l. 1881. A ta nemški zavod se je preselil že pred dobrimi desetimi leti v novo, moderno poslopje, seveda češki zavod pa mora še vedno uporabljati staro, skoro nerabno poslopje, akoravno ima ta gimnazija 378 učencev s štirimi vzporednicami. Naravnost vnebokričeje je dejstvo, da se v državnem proračunu za l. 1908. nahaja vsota 100.000 K za novo poslopje nemške gimnazije v Kralj. Vynohradih pri Pragi, ki jo obiskuje samo 192 učencev.

Primerjajmo sedaj avstrij. enakopravnost! Za češki zavod, ki ga obiskuje 378 učencev in ki ima štiri vzporednice, se ni moglo najti v 26 letih toliko denarja, da se mu postavi primerno poslopje; za nemški zavod pa, ki obstoja šele 9 let, a šteje le 192 učencev, se lahko izda 100.000 K, tedaj znesek, kakršen se je določil za matematiško-zoološki inštitut češkega vseučilišča.

Tako se godi mogočnemu in žilavemu narodu češkemu, onemu narodu, katerega zastopniki lahko mahoma preprečijo vsako redno delovanje.

V jasnejše umevanje enakopravnosti avstrijske vlade navajamo jako značilen člančič, ki ga je objavila „Edinost“ 21. januarja t. l., glaseč se: Ljudske šole na državne stroške.

Nikoli ne občutimo toliko sramote in ubožnosti, kakor če si kličemo v spomin, da za toliko tisoč Slovencev ne obstoja v Trstu niti ena ljudska šola. Človek premišljuje in uvaža: jeli možno, da je slovanski narod tako bešen in nesrečen? Ali sploh pomenja kaj? Ali pa je narod ubogih paričev? Jeza, sramota, bolest, razburjenje, obupnost popada človeka, ko se domišlja tega stanja. Godi se nam kakor Čehom na Dunaju, kjer 300.000 Čehov nima niti ene javne ljudske šole!

Zakon o ljudskih šolah od leta 1868 zakazuje primorano obiskovanje ljudskih šol.

mного je pa goved in prešičev. Dežela ima vsega v obilju, le pravega prebivalstva nima, zakaj črnci ni za resno delo.

Kako so prišli črnci na otok? Ko je Kolumb odkril ta otok, so bili prebivalci na njemu rdečkasti Indijanci, ki so jih pa Španci usuznjili in ker niso bili navajeni trdega dela, so pod španskim krutim gospodstvom polagoma izumrli. Da si pridobijo Španci novih delavcev, zato so pričeli uvajati na otok močnejše in krepkeje črne sužnje. Otok je ostal pod špansko oblastjo do risvijskega miru, na katerem je Španka odstopila otok Francozom. Leta 1791 za francoske revolucije so se črnci uprli, pomorili na otoku vse belokožce in proglasili svojo republiko. Vse vojne čete, ki jih je Napoleon I. pošiljal na Haiti, niso mogle pridobiti otoka nazaj. Toda tudi črnci sami niso bili med seboj složni, in od tedaj naprej so v republiki neprestane revolucije.

Tam, kjer občina noče ustanoviti javne šole, je dolžnost države, da sama izpolnjuje, kar v prenešenem delokrogu ukazuje drugim. In dunajska vlada tudi proizvaja to, kjer gre za Nemce. Država vzdržuje na svoje stroške nemške šole v Trstu, Pulju in Tridentu.

Trst ima 200.000 prebivalcev, med njimi 8880 Nemcev; Pulj ima 37.458 stanovnikov, med njimi 4654 Nemcev; Trident ima 22.637 prebivalcev, med njimi 2040 Nemcev. Pri tem pa je v Trstu 2216 vojaških oseb, v Pulju 7657, v Tridentu 2231.

Vlada vzdržuje v Trstu za 5% Nemcev nemško šolo za dečke, kjer deluje 14 učiteljev, za katero so iznašali stroški 1906 l. 41.373 K; dalje nemško državno ljudsko šolo za deklice, kjer deluje 23 učiteljskih sil; stroški v 1906 l. 79.659 K; in nemško državno ljudsko šolo za dečke in deklice, kjer deluje 21 učiteljskih moči, stroški 1906 l. 71.348 K.

Za 5% tržaških Nemcev in za 2832 otrok je omenjenega leta država vzdrževala 58 učiteljskih moči ter potrosila 192.378 K. Ali vprašanje je, koliko je resničnih Nemcev med otroki, ki obiskujejo te šole?!

V Pulju je nemška državna šola za dečke pri 12% Nemcev (glej, koliko je v Pulju vojaštva) z 11 učiteljskimi silami z izdatki 1906 l. 45.005 K, v Tridentu za 9% Nemcev (glej število vojaštva) je nemška državna šola za dečke s 13 učnimi močmi in s stroški 44.750 K.

Celotni stroški države za nemško šolstvo v teh treh mestih znašajo 282.133 K.

Na Dunaju je po uradnem štetju 1.674.975 stanovnikov, in uradno je naštetih 102.974 Čehov, torej 6%, za 1% več nego Nemcev v Trstu. A v resnici je na Dunaju 300.000 Čehov, torej 18%. In takšna velika manjšina nima niti ene javne šole. 8% Nemcev v Pragi ima nerazmerno veliko množico javnih šol, ljudskih, srednjih in visokih.

Dunaj odklanja šole 14.189 otrokom, ki so se l. 1907. prijavili v nemških dunajskih šolah kakor Čehi! Vlada bi morala, ako bi imela samo drobtinico smisla za pravico, ustanoviti javne češke šole na Dunaju. Vlada daje za 5% Nemcev v Trstu 192.378 K na leto za nemške šole; 18% Čehov na Dunaju pa je brez šole! Za 3669 otrok v jugoslovanskih in italijanskih mestih vzdržuje vlada 82 učiteljev in za teh pet šol zahteva vlada vsako leto od poslancev skoro 300.000 K.

Puščamo govoriti same številke v dokaz, da nas Slovence smatrajo za inferioren narod, dokler nam ne dajo v Trstu potrebnih šol! In dotle bodo barbarske in nekulturne vse dunajske vlade!

Nekaj dni pozneje objavlja tisti list sledečo zanimivo notico, ki jo objavimo brez komentara. Evo je:

Danes moremo sporočiti dve vesti, ki kazeta našo vlado v luči najbolj kričeče pristranosti in krivdnosti.

Nedavno temu smo poročali o poddržavljenju nemške zasebne ljudske šole v Škednju tem načinom, da je vlada prevzela edinega učitelja te dvorazredne šole v državno službo ter ga pustila na zasebni šoli v Škednju.

To bi bil prvi slučaj favoriziranja Nemcev v naših nenemških kronovinah.

Drugi še bolj kričeči slučaj se ima zgoditi v Gorici. Profesor Alojzij Stockmair na goriškem državnem gimnaziju razglašal v „Grazer Tagblattu“ z dne 23. januarja 1908, da prevzame država goriško schulvereinsko šolo v svojo oskrbo, in sicer zdaj 4 učiteljske moči poleg dveh že l. 1902 prevzetih! Torej namerja vlada podariti goriški nemški koloniji — ki šteje da ali ne 2000 nemških duš, kar šestrazredno ljudsko šolo!

Ako upoštevamo, da ima vladna na učiteljsku v Gorici 6 dekliških in 8 deških razredov, ki so počenši od 3. vsi popolnoma nemški (saj sta slovenščina in italijanščina le neobligatna učna predmeta), potem moramo naravnost strmeti nad krivdnostjo šolske uprave spričo dejstva, da v Trstu noče za tisoče slovanskega avtohtonega prebivalstva preskrbeti niti enega samega razreda ljudske šole, da niti ne govorimo o višjih šolah!

Istotaka krivica se nam godi v Gorici, kjer si morajo naši rojaki tudi sami vzdrževati 19 razredov ljudske, oziroma meščanske šole! —

V Gorici, kjer je le peščica priseljenih Nemcev, vzdržuje vlada 14 razredov nemške vladnice na slovenskem, oziroma laškem učiteljsku, tako da mora učiteljica zaradi didaktično tehniških ozirov rabiti tudi ljudsko šolo v „Šolskem domu“ za praktično izobrazbo učiteljskih kandidatkinj.

Ta skrb vlade za nemštvo v Gorici kontrastira kričeče z nje postopanjem na učiteljsku v Kopru. Tu obstoji za velevažno praktično izobrazbo kandidatov le eno razredna slovenska vladnica, za Hrvate pa, ki imajo tam še vedno dva zadnja tečaja, torej ravno onadva, ki absolutno potrebuje vladnico kakor aneks, sploh ni hrvaške vladnice! In to od l. 1875. sem!

Človeku kar zastaja razum, ker enostavno ne more pojmiti, da je tako kričeča pristranost sploh možna v redni, pravni in civilizovani državi! Ene, ki so že siti, polnijo vedno bolj; drugim, ki so lačni vsega, pa vzkrčajo najpotrebnejše. Mi pa naj le pevamo himne o avstrijskem patriotizmu!

V prihodnjem članku hočemo navesti še nekaj suhih števil, iz katerih se lahko posname v istini veliko skrb avstrijske centralne vlade do slovanskih narodov in na podlagi teh izvajanj lahko sklepamo na razumnost naših državnih poslancev, ki votirajo tej vladi svoje zaupanje s tem, da glasujejo za državni proračun.

Ne zabite „Učiteljskega konvikta!“

Potovanje v London

k šolsko - higienškemu kongresu in razstavi.

Poroča L. Jelenc.

(Dalja.)

Sredi cerkve, obdan od teh kipov, stoji nagrobni spomenik na treh stopnicah iz rdečega in belega mramorja. Na štirih voglih sede iz kovine vlitii geniji, predstavljajoč štiri glavne kreposti: pravičnost, modrost, moč in zmernost. Vrh podstavka kleči cesar Maksimilijan v polnem ornatu, ogrnjen s plaščem in s krono na glavi. Na vseh štirih straneh mavzoleja je 24 reliefov, ki slikajo dogodke iz Maksimilijanovega življenja: bitke, obleganja, triumfi, vhodi, zveze, ženitve itd.

Pri vходу v cerkev je spomenik Andreja Hoferja, v stranski, takozvani srebrni kapeli pa grobni spomenik Filipine Welsperjeve in nadvojvode Ferdinanda z napisom: Hoc sibi monumentum mortis minor vivus constituit, t. j. ta spomenik si je postavil živ, spominjajoč se smrti.

Dolgo časa sem se zamudil v tej cerkvi, da sem si zabeležil znamenitejši stvari. Tujcev je bilo toliko v cerkvi vse dopoldne, da sem moral večkrat čakati, da sem prišel blizu kipa in zapisal ime.

Ko sem prišel iz cerkve, sem imel še uro časa do vlaka. Zato grem hitro po mestu, da vidim še „zlati strešico“ — „das goldene Dachel“ tirolskega grofa Friderika IV. s praznim žepom. Pri starodavnem poslopju je to, mal prizidek, nekaj balkon, nad katerim je ta občeznana strešica. Ogledal sem si še vseučilišče in knjižnico. Tudi v ljudski šoli sem bil, ki mi pa ni posebno ugajala. Ob polni uri popoldne se odpeljem v Monakovo, kamor sem prišel ob pol 4. uri popoldne.

Lepo, krasno kraljevsko mesto. Dičijo ga široke ceste in ulice, prostorni trgi z veličastnimi spomeniki, moderni nasadi in lepa izprehajališča. Na glavnih trgih stoje same ponosne palače. Še to popoldne si ogledam ponosno kraljevo palačo, nekatere cerkve, dve ljudski in eno meščansko šolo. Lepa poslopja so te šole, preskrbljene z vsem, kar zahteva najmodernejša pedagogika. Vsi trije ravnatelji so mi z veliko vljudnostjo in prijaznostjo razkazovali vse naprave in priprave. Na meščanski šoli so mi posebno ugajale bogate prirodoslovne in prirodopisne zbirke in krasna risalnica, odičena vsa z lepimi risarskimi izdelki učencev. Po vseh razredih na ljudskih šolah sem opazil higienične umivalnike in omare za obleko in posebne za dežnike.

Zvečer sem šel v znamenito restavracijo „Hofbräu“ in „Kapuzinerbräu“; „Hofbräu“ je ogromna dvorana, kjer stoji miza pri mizi v

Dalje v prilogi.